

Cv.12: Symbolické výpočty v MATLABe

Zoznam všetkých funkcií symbolického počtu v MATLABe:

<http://www.mathworks.com/help/symbolic/functionlist.html>

Všetky výpočty, ktoré sme doteraz používali je možné zaradiť do určitej spoločnej kategórie – **kategórie numerických výpočtov**. Tu si ukážeme základy využitia symbolického toolboxu, ktorý včleňuje symbolické výpočty do prostredia MATLABu.

Symbolic Math toolbox umožňuje používateľom vykonávať symbolické matematické výpočty pomocou MATLABu (v minulosti sa pre tieto výpočty používal program MAPLE). Toolbox poskytuje viac než 100 symbolických funkcií pre riešenie algebraického počtu, diferenciálneho a integrálne počtu vrátane možnosti zobrazenia grafov funkcií. Z oblasti lineárnej algebry umožňuje tiež riešenie lineárnych rovníc, výpočet inverzných matic, determinantov výpočet vlastných čísiel matice, umožňuje zjednodušiť algebraické výrazy, riešiť diferenciálne rovnice, sústavy algebraických rovníc a mnoho iného.

Symbolic Math toolbox je obzvlášť dôležitý analýzu a návrh riadiacich systémov je, pretože umožňuje nasledovné operácie:

- 1) Prenosové funkcie a ďalšie výrazy môžu byť zapísané v symbolickej podobe, tak, ako ich sa zapisujú pomocou textového editora.
- 2) Umožňuje vykonávať matematické operácie nad symbolickými výrazmi a zjednodušovať ich.
- 3) Polynómy, zapísané v symbolickom tvare, možno jednoducho konvertovať na vektory zodpovedajúce koeficientom pri jednotlivých mocninách operátora s .
- 4) Výrazy možno v okne MATLABu vytlačiť v prehľadnom tvare

Porovnanie vlastností symbolického a numerického riešenia

Forma	Výhody	Nevýhody
Symbolické riešenie	• Výsledok je v analytickom tvare • Riešiteľ má prehľad o postupe (odvodení) riešenia	• Riešenie nemusí vždy viesť k cieľu • Pomerne zložité riešenie • Riešenie je náročné na analytické vedomosti riešiteľa
Numerické výpočty	• Numerické riešenie vždy existuje • Výsledok možno získať s požadovanou presnosťou • Možno ho ľahko algoritmizovať	• Neexistuje priamy súvis medzi algoritmom a podstatou riešenia • Numerické metódy niekedy zlyhávajú • Podľa zložitosti algoritmu a požadovanej presnosti riešenie zaberá určitý čas

Všetky funkcionality v Symbolic Math toolboxe zistíme po zapísaní inštrukcie `help symbolic` v MATLABe.

Symbolic Math toolbox obsahuje inštrukcie pre vykonávanie nasledovných výpočtov v symbolickom tvare:

- 1) derivácie (aj vyšších rádov)
- 2) integrály (určité a neurčité) – aj viacnásobné
- 3) konverziu na číselné premenné pre ďalšie numerické výpočty
- 4) dosadzovanie do výrazov
- 5) kreslenie rovníc a funkcií
- 6) riešenie rovníc: grafická aproximácia, riešenie jednoduchých rovníc
- 7) riešenie sústav rovníc, nelineárne rovnice.
- 8) limity
- 9) Taylorove rady

Pozn. Pri štúdiu je vhodné oboznámiť sa s možnosťami toolboxu zadáním **>> demos** do riadku MATLABu a výberom časti **Symbolic Math Demos** (obsahuje riešené príklady v členení **Introduction, Variable Precision Arithmetic, Calculus, Solving Equations, Symbolic Matrix Computation, Plane Rotations**).

Symbolické objekty

možno považovať za špeciálny dátový typ MATLABu. Na jednoduchom príklade si ukážeme rozdiel medzi bežným a symbolickým číslom. V našom prípade číslo *a* bude bežné reálne číslo a číslo *b* vytvoríme ako symbolickú premennú, budeme počítat druhú odmocninu z našich premenných a uvidíme rozdiel vo výsledkoch.

```
>> a = 2
>> a =
     2
>> sqrt(a)
ans =
     1.4142

>> b = sym(2)
>> b =
     2
>> sqrt(b)
ans =
     2^(1/2)
```

Takýto postup má niekedy výhody pri počítaní so zlomkami, napr:

```
>> sym(2/5)+sym(1/4)+sym(2/3)
ans =
    79/60
```

Tvorba symbolických výrazov

V podstate existujú dva rôzne spôsoby ako vytvoriť symbolický výraz. Vytvorme si symbolický výraz **a.x+b**

```
>> a = sym('a')
>> b = sym('b')
>> x = sym('x')
>> f = a*x+b
>> f =
      a*x+b
```

Druhý spôsob:

```
>> syms a b x % jednotlivé položky sú oddelené medzerou
>> f=a*x+b
f =
      a*x+b
```

Oba spôsoby sú rovnocenné, rozdiel je len v spôsobe zápisu. Uprednostňujeme druhý spôsob.

Substitúcia (dosadzovanie) v symbolických výrazoch - subs

Náhradu symbolických premenných za konkrétne číselné hodnoty vykonáme pomocou funkcie **subs**:

v = subs(výraz, new) - nahradí implicitnú symbolickú premennú hodnotou new.

Príklady:

```
>> syms x y % Pozor! Jednotlivé premenné sa neoddeľujú čiarkou
>> g = x*y - 5*x + sqrt(y)
>> subs(g,{x,y},{1,4}) % pre x=1 a y=4
>> vysl = subs(f2,{x,y},{[1 2 3 4],[2 1 5 0]}) % vysl=[2 2 15 0]

>> syms a b c x
>> f = a*x^2 + b*x + c
>> kvadr = subs(f,{a,b,c},{1,-2,1}) % kvadr = x^2-2*x+1
>> g = exp(-a*x)*sin(c*x)
>> int_def_g = int(g,x,-pi,pi)
>> int_sub=subs(int_def_g,{a,c},{2,4})
```

Prevody symbolických výrazov na číslo

Prevod na číselné hodnoty - funkcia **double**:

```
c1 = sym(1/5+3/4-1/6) % symb. premenná 47/60
c2 = double(c1) % 0.7833 ... skalár typu double
```

Tiež možno prevádzať polynóm na vektor a obrátene - funkcie **sym2poly** a **poly2sym**.

Vylepšenie vzhľadu výsledku, zjednodušovanie výrazov

Výsledky symbolických výrazov v Command Window často nevyzerajú "matematicky". Pre výpis výsledku "ako na papieri" môžeme použiť funkciu **pretty(symb_výraz)**.

Príklad:

```
>> syms x
>> f = x^3-6*x^2+11*x-6 % polynóm v neupravenom výpise
>> pretty(f)
      3      2
x  - 6 x  + 11 x  - 6
```

Funkcia **pretty** nezjednodušuje výraz iba vylepší jeho vzhľad.

Zjednodušovanie vykonávajú nasledujúce funkcie (predpokladáme, že symbolické premenné sú už deklarované: `syms a b c x y`):

simplify(f) ... základná funkcia pre zjednodušovanie výrazov (využíva zjednodušovacie pravidlá)

volanie	výsledok
f =	simplify(f) dáva:
$\sin(x)^2 + \cos(x)^2$	1
$\exp(c \cdot \log(\sqrt{a+b}))$	$(a + b)^{(c/2)}$
$(x^2 + 5x + 6) / (x + 2)$	$x + 3$
$\sqrt{16}$	4

expand(f) ... expanzia: roznásobia sa zátvorky a aplikujú súčtové vzorce

volanie	výsledok
f =	expand(f) dáva:
$(x-2) \cdot (x-4)$	$x^2 - 6x + 8$
$\cos(x+y)$	$\cos(x) \cdot \cos(y) - \sin(x) \cdot \sin(y)$
$\exp((a+b)^2)$	$\exp(2 \cdot a \cdot b) \cdot \exp(a^2) \cdot \exp(b^2)$

factor(f) ... ak f je polynóm s racionálnymi koeficientmi, vypíše súčin koreňových činiteľov

volanie	výsledok
f =	factor(f) dáva:
$a^2 - b^2$	$(a - b) \cdot (a + b)$
$a^3 + b^3$	$(a + b) \cdot (a^2 - a \cdot b + b^2)$
$x^3 - y^3$	$(x - y) \cdot (x^2 + x \cdot y + y^2)$

simple(f) ... skúša aplikovať rôzne algebraické pravidlá tak, aby výsledok mal čo najmenej znakov (občas je vhodné použiť inštrukciu dvakrát). Vypisuje všetky pokusy o zjednodušenie.

volanie	výsledok
<code>simple(cos(3*acos(x)))</code>	$4x^3 - 3x$
<code>simple(cos(x) + i*sin(x))</code>	$\exp(xi)$
<code>f = (x + 1)*x*(x - 1);</code>	$f = x^3 - x$

collect(f) zlúči výrazy - spočíta výrazy napr. pri rovnakých mocninách

```
>> collect(3*x+4*y-1/3*x^2-x+3/2*y)
ans =
    2*x+11/2*y-1/3*x^2
```

Kreslenie grafov symbolických funkcií

Symbolický toolbox ponúka niekoľko funkcií pro kreslenie grafov symbolických funkcií: graf symbolickej **funkcie jednej premennej** (zadanej symbolickým výrazom: explicitne, implicitne alebo parametricky) vytvorí funkcia **fplot**:

fplot(f) graf funkcie f pre nezávisle premennú z intervalu $\langle -2\pi; 2\pi \rangle$. Pre **implicitne zadanú funkciu** $f(x,y)=0$ sú x a y z intervalu $\langle -2\pi; 2\pi \rangle$.

fplot(f, [a b]) graf funkcie f pre nezávisle premennú z intervalu $\langle a; b \rangle$. V prípade implicitne zadanej funkcie je x i y z intervalu $\langle a; b \rangle$.

fplot(x,y) graf **parametricky zadanej krivky**
 $x=x(t)$, $y=y(t)$ pro t z intervalu $\langle 0; 2\pi \rangle$;

fplot(x,y,[a b]) graf parametricky zadanej krivky
 $x=x(t)$, $y=y(t)$ pro t z intervalu $\langle a; b \rangle$.

Príklady:

```
>> syms u; fplot(cos(u)) % kosinus
>> syms x y; fplot(x^2-y^4) % implicitne zadaná funkcia
>> syms x; fplot(cos(x),sin(x),[0 2*pi]) % parametricky zadaná kružnica
```

Graf symbolickej **funkcie dvoch premenných** vytvárajú nasledovné funkcie:

fmesh "sieťový" 3D graf
fmeshc "sieťový" 3D graf s vrstevnicami
gsurf "ploškový" 3D graf
fsurf "ploškový" 3D graf s vrstevnicami
fplot3 3D graf parametricky zadané krivky (1 parameter)
fcontour 2D graf vrstevníc
fcontourf vyplnený 2D graf vrstevníc
fpolar graf v polárnych súradniciach. Podrobnosti sa nachádzajú v nápovede.

Výpočet derivácie

Výpočet prvej derivácie_vzhľadom na špecifikovanú premennú.

Napr. deriváciu funkcie $dfx = \frac{df}{dx}$, kde $f = e^{-ax}x^{3b}\sin(cx)$, kde a, b a c sú nešpecifikované konštanty, nájdeme nasledovne (deriváciu funkcie f označíme premennou dfx):

```
>> f=exp(-a*x)*x^(3*b)*sin(c*x)
>> dfx = diff(f,x)
```

Výsledok mám dáva pomerne zložitý výraz. Zjednodušíme ho pomocou inštrukcie **simple**:

```
>> dfx1 = simple(dfx)
```

MATLAB používa niekoľko algoritmov pre zjednodušenie algebraických výrazov a z nich vyberie najkratší. Môže sa však stať, že nenájde žiadny jednoduchší výraz.

Výpočet derivácií vyšších rádov

Napríklad, výpočet druhej derivácie funkcie $dfx2 = \frac{d^2x}{dt^2}$ zapíšeme:

```
df2=diff(f,x,2)
```

pričom využijeme vopred definovanú funkciu f .

Príklad: Vypočítajte prvú a druhú deriváciu funkcie $\sin(2x)$,

```
>> syms x
>> f = sin(2*x);
>> diff(f)
ans =
      2*cos(2*x)
>> diff(f,2) % funkcia f má iba jeden parameter: x
ans =
     -4*sin(2*x)
```

Príklad:

```
>> syms x a b
>> f=a*x^3+b*x^2;
>> diff(f,x) % derivovanie podľa x
>> diff(f,a)
```

Výpočet integrálu

Výpočet integrálu si môžeme ukázať na podobnom príklade aký sme použili pri výpočte derivácie.

Príklad: Vypočítajte neurčitý integrál funkcie $\sin(2x)$

```
>> syms x
>> f=cos(2*x);
>> int(f)

ans =

1/2*sin(2*x)
```

Výpočet neurčitého integrálu $\text{int}_g = \int g(x) dx$, kde $g = e - a^x \sin(cx)$, zapíšeme:

```
>> syms a c x;
>> g = exp(-a*x)*sin(c*x),
>> int_g = int(g,x)
```

Pre kontrolu môžeme výsledok derivovať:

```
>> dfx = diff(int_g,x)
```

čím by sme mali dostať pôvodnú funkciu. Výsledok však na prvý pohľad nemusí vyzeráť rovnako, pretože MATLAB nenájde vždy najjednoduchší tvar.

V tomto prípade použijeme zjednodušenie výrazu:

```
>> dfx1 = simple(diff_int)
```

Samozrejme že je možné vypočítať aj priamo určitý integrál

Príklad 4: vypočítajte určitý integrál funkcie $\sin(2x)$ na intervale $<0; 3,14>$

```
>> syms x
>> f=cos(2*x);
>> int(f,0,pi)
```

Príklad použitia:

```
>> syms x
>> f1=sin(x)^2
>> int(f1)

>> syms x
>> f2=x^2-log(x);
>> int(f2,0,2)
```

Výpočet symbolickej limity funkcie

Symbolický toolbox obsahuje inštrukciu pre nájdenie limity výrazu.

Napr. pre limitu $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\sin(ax)}{x}$ bude:

```
>> syms x a;  
>> value = limit(sin(a*x)/x,x,0)
```

Existujú prípady, kde hodnota limity závisí od smeru, z ktorého sa priblížime ku danému bodu. Typickým prípadom je funkcie $\tan(x)$, ktorú môžeme zakresliť v závislosti od premennej x pomocou inštrukcie:

```
>> fplot('tan(x)')
```

Predpokladajme, že chceme zistiť hodnotu $\tan(x)$ v bode $x = \pi/2$.

Použijeme inštrukciu:

```
>> tan(pi/2)
```

Je získaný výsledok správny? Pripomeňme si, že hodnota $\tan(\pi/2)$ môže byť buď $+\infty$ alebo $-\infty$ v závislosti od toho, či sa k bodu $x = \pi/2$ približujeme zľava alebo sprava. Pre správne riešenie úlohy použijeme symbolický počet:

```
>> syms x,  
>> tan_sprava = limit(tan(x),x,pi/2,'right')  
>> tan_zlava = limit(tan(x),x,pi/2,'left')
```

Niektoré výsledky pri zadávaní limit:

```
syms x a t h;  
limit(sin(x)/x)                výsledok = 1  
limit((x-2)/(x^2-4),2)         výsledok = 1/4  
limit((1+2*t/x)^(3*x),x,inf)   výsledok = exp(6*t)  
limit(1/x,x,0,'right')         výsledok = inf  
limit(1/x,x,0,'left')          výsledok = -inf  
limit((sin(x+h)-sin(x))/h,h,0) výsledok = cos(x)  
v = [(1 + a/x)^x, exp(-x)]; limit(v,x,inf,'left') dá = [exp(a), 0]
```

Taylorov rad

Taylorov rad predstavuje polynomiálnu aproximáciu funkcie v blízkom okolí zvoleného bodu nezávisle premennej (pracovného bodu). Pre vytvorenie tohto polynómu sú potrebné derivácie vyššieho rádu.

Syntax inštrukcie: **taylor(expression, order, variable, point)**

Príklad: Rozvoj funkcie e^x v bode pre $x = 0$ do radu s piatimi členmi rozvoja:

```
>> syms x  
>> Tay_exp = taylor(exp(x),5,x,0)  
Tay_exp =  
1+x+1/2*x^2+1/6*x^3+1/24*x^4
```

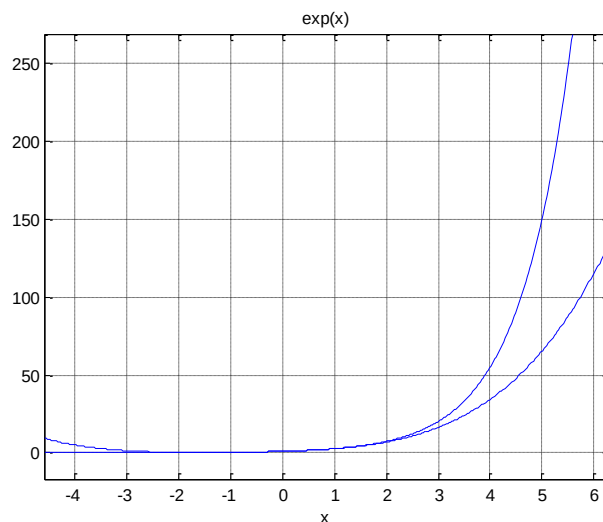

Výsledok je presný v bode pre $x = 0$ a so zväčšujúcou sa vzdialenosťou od tohto bodu sa zvyšuje nepresnosť. Napr v bode $x = 2$ bude chyba nasledovná (v porovnaní s presnou hodnotou):

```
>> approx=subs(Tay_exp,x,2) , >> exact=exp(2) ,
    frac_err=abs(1-approx/exact)
approx =
    7
exact =
    7.3891
frac_err =
    0.0527
```

Presnosť aproximácie sa zvyšuje s počtom členov radu, čo ilustruje príklad:

```
>> fplot(Tay_exp,x) , hold on, fplot(exp(x)) , hold off, grid
```


Funkcia e^x (horný priebeh) a jej aproximácia v bode $x = 0$ s piatimi členmi rozvoja

Riešenie prenosových funkcií

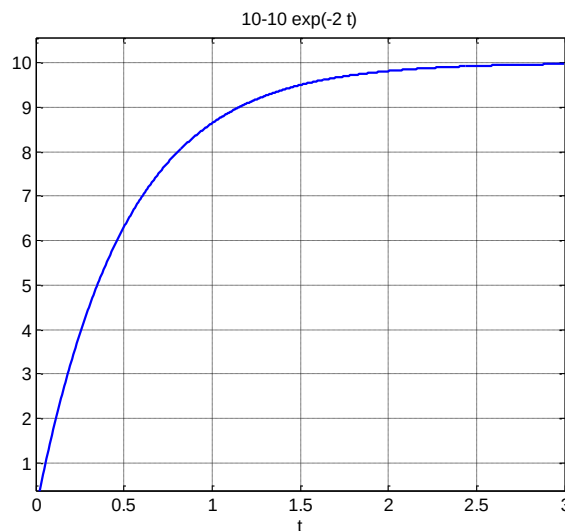
Najprv ukážme použitie symbolického počtu pri výpočte inverznej Laplaceovej transformácie prenosovej funkcie v tvare $F(s) = \frac{b}{(s+a)^2+b}$:

```
>> syms s a b
>> F = b/((s+a)^2+b^2)
F =
      b/((s+a)^2+b^2)
>> pretty(F)                % inštrukcia pre úpravu výsledku
      b
-----
      2 2
(s + a) + b
>> ilaplace (F)             % inverzná Laplaceova transformácia F(s)
ans =
exp(-a*t)*sin(b*t) % výsledok
```

Príklad 1: Pomocou nástrojov symbolického toolboxu nájdite časovú dodozvu funkcie $G(s) = \frac{K}{Ts+1}$ pri budení sústavy pomocou jednotkového skoku s amplitúdou A. Hodnoty pre zobrazenie riešenia: $K = 2$, $T = 0,5s$, $A = 5$.

Postup: Premenné a parametre s , T a K budeme deklarovať ako symbolické premenné a nájdeme inverznú Laplaceovu transformáciu funkcie $G(s) = \frac{A}{s} \frac{K}{Ts+1}$.

```
>> syms s K T A
>> g=A*K/s/(T*s+1)
>> g=ilaplace(g)
>> g=subs (g,{A,K,T},{5,2,0.5})
>> fplot(g,[0,3]),grid
```


Časová odozva sústavy I. rádu $G(s) = \frac{A}{s} \frac{K}{Ts+1}$ pre $K = 2$, $T = 0,5s$, $A = 5$.

Príklad 2: Nájdite LT časovej funkcie $f(t) = 1 + \frac{1}{3}e^{-4t} + \frac{4}{3}e^{-t}$.

Na výpočet Laplaceovej transformácie použijeme inštrukciu **laplace(f)**.

```
>> laplace (1+exp(-4*t)/3+4*exp(-t))
ans =
    1/s+1/3/(s+4)+4/(1+s)
```

čo po prepísaní dáva prenosovú funkciu v tvare: $\frac{1}{s} + \frac{1}{3(s+4)} + \frac{4}{1+s}$.

Inštrukcia **simple(F)** nájde najjednoduchší tvar prenosovej funkcie $F(s)$ s najmenším počtom výrazov. Inštrukciu **simplify(F)** možno použiť na výpočet kombinácie parciálnych zlomkov. V Symbolic Math toolboxe sa nachádzajú ešte ďalšie inštrukcie, ktoré môžu upraviť výsledok tak, aby dal prehľadnejší matematický výraz. Niekoré z týchto možností sú:

- **collect(F)** – zhromažďí výrazy s rovnakými koeficientmi funkcie $F(s)$
- **expand(F)** – rozšíri násobenie činiteľov $F(s)$
- **vpa(F,places)** – nahradzuje symbolický výraz numerickou hodnotou s požadovanou presnosťou (táto inštrukcia konvertuje zlomkové symbolické výrazy na desatinné čísla so špecifikovaným počtom miest v premennej **places**).

Príklad 3: Nájdite zjednodušenie prenosovej funkcie zadanej v tvare:

$F(s) = \frac{1}{s} + \frac{1}{3} \frac{1}{s+4} - \frac{4}{3} \frac{1}{s+1}$ pomocou inštrukcie **simplify**:

```
>> syms s;
>> F = (1/s) + (1/3)*(1/(s+4)) - (4/3)*(1/(s+1))
F =
    1/s+1/3/(s+4)-4/3/(s+1)
>> pretty(F)

      1      1      1
1/s + 1/3 ---- - 4/3 ----
      s + 4      s + 1
>> pretty(simplify(F))

      4
-----
s (s + 4) (s + 1)
```

Symbolické zlomky $1/3$ and $4/3$ v uvedenom príklade sa pretransformujú na numerické hodnoty 0.333 a 1.33 pričom tri významové číslice dosiahneme dosadením hodnoty 3 za argument **places** v inštrukcii **vpa(G, places)**.

```
>> pretty(vpa(G,3))
```

$$\frac{1}{s} + \frac{0.333}{s+4} - \frac{1.33}{s+1}$$

Príklad 4: Uvažujme časovú funkciu $f(t) = 1 + \frac{b}{a-b}e^{-at} - \frac{a}{a-b}e^{-bt}$. Pomocou symbolického počtu v MATLABe nájdime odpovedajúcu prenosovú funkciu (zodpovedá operátorovej funkcii $F(s) = \frac{ab}{s(s+a)(s+b)}$).

Aj v symbolickom počte možno používať matematické operátory $+$, $-$, $*$, $/$.

Napríklad **spätnoväzobné zapojenie prenosov** $G(s) = \frac{K}{s(s+5)}$ so zosilnením $K = 2.5$ v priamej vetve a prenosu $H(s) = \frac{2.5}{0.1s+1}$ v spätnej väzbe dáva prenos $F(s) = \frac{K G(s)}{1+G(s)H(s)}$.

Tento prenos vypočítame pomocou symbolického počtu v MATLABe nasledovne.

```
>> syms s K; G = 2.5/(s*(s+5)); H = 1/(0.1*s+1); M = K*G/(1+G*H)
M =
5/2*K/s/(s+5)/(1+5/2/s/(s+5)/(1/10*s+1))
>> pretty(M)
              K
5/2  -----
              /
          s (s + 5) | 1 + 5/2 ----- |
                    \          s (s + 5) (1/10 s + 1) /

>> pretty(simplify(M))
              (s + 10) K
5/2  -----
      3      2
s + 15 s + 50 s + 25
```

Pomocou toolboxu Symbolic Math možno symbolické prenosové funkcie ľahko transformovať na časovo-invariantné prenosové funkcie (LTI - Linear Time-Invariant). Táto konverzia prebieha v dvoch krokoch:

- 1) v prvom kroku sa použije inštrukcia **numden** na oddelenie symbolického čitateľa a menovateľa prenosovej funkcie $G(s)$
- 2) v druhom kroku sa pomocou inštrukcie **sym2poly** konvertuje zvlášť čitateľ a zvlášť menovateľ na odpovedajúce vektory. V poslednom kroku sa vytvorí LTI prenosová funkcia pomocou vektorového zobrazenia čitateľa a menovateľa prenosovej funkcie

Príklad 5: Vytvorme prenosovú funkciu $M(s)$ vo vyššie uvedenom príklade pre $K = 1$:

```
>> K = 1; G = 2.5/(s*(s+5)); M = K*G/(1+G*H);
>> [nums, dens] = numden(M) % polynóm čit. a men. v symb. tvare
nums =
    5*s*(s+5)*(s+10)
dens =
    2*s*(s+5)*(s^3+15*s^2+50*s+25)
>> num = sym2poly(nums) % symb. polynóm čitateľa na vektor
num =
     5     75    250     0
>> den = sym2poly(dens) % symbol. polynóm menovateľa na vektor
den =
     2     40    250    550    250     0

Transfer function:
          5 s^3 + 75 s^2 + 250 s
-----
2 s^5 + 40 s^4 + 250 s^3 + 550 s^2 + 250 s
```

Komplementárna inštrukcia **poly2sym** mení vektor koeficientov polynómu na vektor koeficientov symbolického polynómu (pozri **help** pre inštrukciu **poly2sym**).

Príklad 6: Vypočítajte prenos dvoch sústav prvého rádu (parametre: K_1, T_1, K_2, T_2) zapojených v sérii s celkovou proporcionálnou spätnou väzbou K_3 . Pre zvolené parametre nakreslite časovú odozvu. Výpis zostaveného m-súboru je nasledovný:

```
% Príklad 6: dve sústavy I. rádu v sérii
clc, clear
syms K1 K2 K3 T1 T2 s
Fo=K1/(1+s*T1)*K2/(1+s*T2);
disp('Prenos otvoreného obvodu:'), pretty (Fo)
F=Fo/(1+K3*Fo);
disp('Prenos uzavretého obvodu:'), pretty(F)
Fo=subs (Fo, {K1,K2,T1,T2}, {1,2,.1,.2});
disp('Otvorený obvod pre: K1=1, K2=2, T1=.1, T2=.2:'), pretty(Fo)
fto=ilaplace(Fo/s); % Pre výpočet prechodovej charakteristiky
disp('Prechodová charakteristika otvoreného obvodu:'), pretty (fto)
F=subs (F, {K1,K2,T1,T2,K3}, {1,2,.01,.1,.2})
disp('Uzavretý obvod pre: K1=1, K2=2, K3=.01, T1=.1, T2=.2:'),
pretty(F)
ft=ilaplace(F/s);
disp('Prechodová charakteristika uzavretého obvodu:'), pretty (ft)
figure (1), fplot(fto,[0, 2]),grid,
figure (2), fplot(ft,[0, 0.45]),grid
```

Výpis výsledkov je nasledovný:

Prenos otvoreného obvodu:

$$\frac{K_1 K_2}{(s T_1 + 1) (s T_2 + 1)}$$

Prenos uzavretého obvodu:

$$\frac{K_1 K_2}{(s T_1 + 1) (s T_2 + 1) \left| 1 + \frac{K_3 K_1 K_2}{(s T_1 + 1) (s T_2 + 1)} \right|}$$

Otvorený obvod pre: $K_1=1$, $K_2=2$, $T_1=.1$, $T_2=.2$:

$$\frac{2}{(1 + 1/10 s) (1 + 1/5 s)}$$

Prechodová charakteristika otvoreného obvodu:

$$2 - 4 \exp(-5 t) + 2 \exp(-10 t)$$

F =

$$2/(1+1/100*s)/(1+1/10*s)/(1+2/5/(1+1/100*s)/(1+1/10*s))$$

Uzavretý obvod pre: $K_1=1$, $K_2=2$, $K_3=0,01$, $T_1=.1$, $T_2=0,2$

$$\frac{2}{(1 + 1/100 s) (1 + 1/10 s) \left| 1 + \frac{2/5}{(1 + 1/100 s) (1 + 1/10 s)} \right|}$$

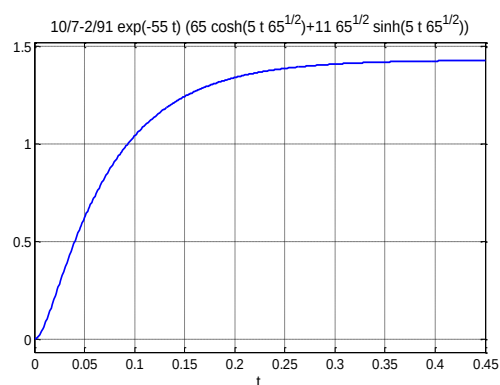
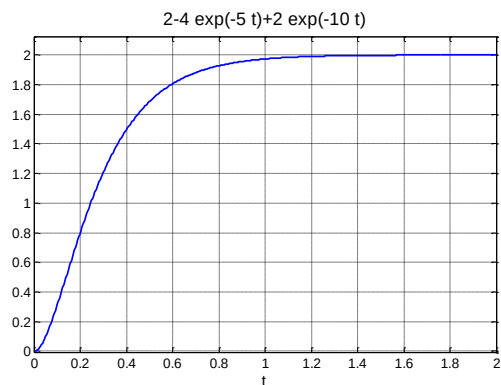
Prechodová charakteristika uzavretého obvodu:

$$10/7 - 2/91 \exp(-55 t) (65 \cosh(5 t \sqrt{65}) + 11 \sqrt{65} \sinh(5 t \sqrt{65}))$$

čo zodpovedá časovej funkcii:

$$h(t) = 10/7 - 2/91 e^{-55t} (65 \cosh(5 \sqrt{65} t) + 11 \sqrt{65} \sinh(5 \sqrt{65} t))$$

Výsledné prechodové charakteristiky pre zvolené parametre:

Príklad 7: Podobne, ako v predchádzajúcom prípade sú dve sústavy I. rádu v sérii s proporcionálnou spätnou väzbou z výstupu na vstup. Zostavíme stavový model a prenos vypočítame pomocou známeho vzťahu $F(s) = \mathbf{c}^T (s\mathbf{I} - \mathbf{A})^{-1} \mathbf{b}$.

Výpis programu je nasledovný:

```
% Príklad 7: dve sústavy I. rádu v sérii, získanie TF z SS
clc, clear
syms K1 K2 K3 T1 T2 s
I=[1 0; 0 1];
A=[-1/T1 -K1*K3/T1; K2/T2 -1/T2]
b=[K1/T1; 0]
cT=[0 1]
Inv=inv(s*I-A);
F=cT*Inv;
F=F*b;
disp('Prenosová funkcia:'), pretty (F)
F=subs(F,{K1,K2,T1,T2,K3},{1,2,.01,.1,.2});
disp('Prenosová funkcia pre parametre: K1=1, K2=2, K3=.01, T1=.1,
T2=.2:'), pretty (F)
ft=ilaplace(F/s);
disp('Prechodová charakteristika uzavretého obvodu:'), pretty (ft)
fplot(ft,[0, 0.4]),grid
```

Výpis výsledkov je nasledovný:

```
A =
[ -1/T1, -K1*K3/T1]
[ K2/T2, -1/T2]
```

```
b =
K1/T1
0
```

```
cT =
0 1
```

Prenosová funkcia:

$$\frac{K_2 K_1}{1 + s T_2 + s T_1 + s T_1 T_2 + K_1 K_3 K_2}$$

Prenosová funkcia pre parametre: K1=1, K2=2, K3=.01, T1=.1, T2=.2:

$$\frac{2}{7/5 + \frac{11}{5} s + \frac{1}{1000} s^2}$$

Prechodová charakteristika uzavretého obvodu:

$$10/7 - 2/91 \exp(-55 t) (65 \cosh(5 t 65^{1/2}) + 11 65^{1/2} \sinh(5 t 65^{1/2}))$$

čo zodpovedá tej istej časovej funkcii, ako v predchádzajúcom prípade a dostávame aj rovnaký grafický výstup.

V uvedených príkladoch treba vhodne zvoliť časovú mierku riešenia a zobrazenia v inštrukcii **fplot**. Volíme ju tak, aby sme veľmi nepredlžovali ustálený stav; ináč dostávame nesprávne výsledky.

Riešenie diferenciálnych rovníc symbolickým počtom

Symbolickým počtom možno riešiť tiež diferenciálne rovnice [64]. Syntax je:

dsolve (rovnica, podmienka)

kde pod podmienkou máme na mysli hraničnú alebo počiatočnú podmienku. Derivácia sa zapisuje písmenom D, za ktorým nasleduje číslo označujúce poradie derivácie. Napr. **Dy** reprezentuje **dy/dx**, **D2y** predstavuje $\frac{d^2y}{dx^2}$, atď.

Príklad 1: Štandardný prenos kmitavej sústavy II. rádu je:

$$F(s) = \frac{1}{\frac{1}{\omega_o^2} s^2 + \frac{2d}{\omega_o} s + 1} = \frac{Y(s)}{U(s)}$$

Tomu zodpovedá diferenciálna rovnica v tvare

$$\frac{1}{\omega_o^2} \frac{d^2 y(t)}{dt^2} + \frac{2d}{\omega_o} \frac{dy(t)}{dt} + y(t) = u(t)$$

Vyriešme túto diferenciálnu rovnicu s nulovými počiatočnými podmienkami (pri nich je definovaný prenos) a zobrazme riešenie pre parametre $d = 0,5$ a $\omega_o = 10$ rad/s na skokový vstupný signál.

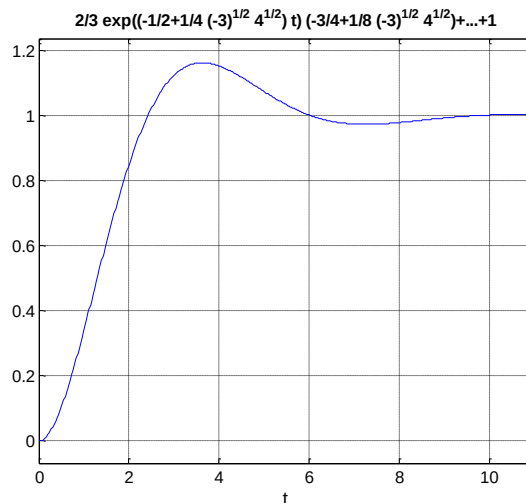
Riešenie: $\frac{d^2 y(t)}{dt^2} + 2d\omega_o \frac{dy(t)}{dt} + \omega_o^2 y(t) = u(t)$

```
>> syms d w0
>> z=dsolve('D2y+2*d*w0*Dy+w0^2*y=1', 'y(0)=0', 'Dy(0)=0')
z =
-1/2*exp(-(d-(d^2-1)^(1/2))*w0*t)*(d^2-1+d*(d^2-1)^(1/2))/(d^2-1)/w0^2-1/2*exp(-(d+(d^2-1)^(1/2))*w0*t)*(d^2-d*(d^2-1)^(1/2)-1)/(d^2-1)/w0^2+1/w0^2
```



```
>> x=subs(z,{d,w0},{0.5,1})
x =
2/3*exp((-1/2+1/4*(-3)^(1/2)*4^(1/2))*t)*(-3/4+1/8*(-
3)^(1/2)*4^(1/2))+2/3*exp((-1/2-1/4*(-3)^(1/2)*4^(1/2))*t)*(-
3/4-1/8*(-3)^(1/2)*4^(1/2))+1
>> fplot(x,[0,11])
>> grid
```

Priebeh prechodovej charakteristiky pre $d = 0.5, \omega = 1$ rad/s:

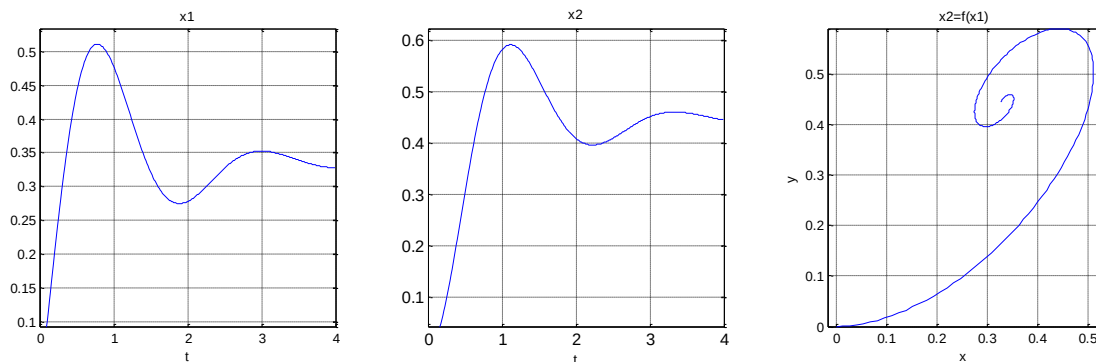
Príklad 2: Symbolické riešenie lineárneho stavového modelu s dvoma stavovými veličinami a nulovými počiatočnými podmienkami:

$$\begin{bmatrix} \dot{x}_1 \\ \dot{x}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & -3 \\ 4 & -3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \end{bmatrix} u$$

Najprv vypočítame vlastné hodnoty systému, aby sme zistili, či systém je stabilný. Po riešení dvoch diferenciálnych rovníc prvého rádu zobrazíme závislosti $x_1(t)$, $x_2(t)$, $x_2(t) = f[x_1(t)]$:

```
>> eig([1 -3; 4 -3])
ans =
-1.0000 + 2.8284i
-1.0000 - 2.8284i
>> [x1,x2]=dsolve('Dx1=1*x1-3*x2+1','Dx2=4*x1-
3*x2','x1(0)=0,x2(0)=0')
x1 =
1/3+exp(-t)*(1/6*sin(2*2^(1/2)*t)*2^(1/2)-
1/3*cos(2*2^(1/2)*t))
x2 =
4/9+2/3*exp(-t)*(-1/6*sin(2*2^(1/2)*t)*2^(1/2)-
2/3*cos(2*2^(1/2)*t))
>> subplot(131), fplot(x1,[0,5]), grid, title('x1')
>> subplot(132), fplot(x2,[0,5]), grid, title('x2')
>> subplot(133), fplot(x1,x2,[0,4]), grid, title('x2=f(x1)')
```

Vlastné hodnoty systému sú komplexne združené so zápornou reálnou časťou, teda systém je stabilný. Pribeh stavových veličín je zobrazený v grafoch:

Pribeh stavových veličín stavového modelu systému

Riešenie algebraických rovníc

Symbolic Math toolbox v MATLABe umožňuje riešiť mnoho druhov rovníc, vrátane nelineárnych rovníc a riešenia sústavy rovníc. Používame pritom inštrukciu **solve**.

Postup:

- 1) Definujeme premenné v rovnice ako symbolické pomocou inštrukcie **syms**.
- 2) Zapišeme rovnice.
- 3) Riešime rovnice pomocou inštrukcie **solve**.
- 4) Ak existuje viac riešení, rozhodneme, ktoré je fyzikálne zdôvodniteľné a zvolíme ho.
- 5) Urobíme skúšku správnosti dosadením do pôvodnej rovnice/rovníc.

Rovnica sa zadáva do jednoduchých úvodzoviek – napr. **'a*x^2+b*x+c = 0'**. Existujú dva spôsoby, ako možno symbolicky zapísať riešenie rovnice.

Príklad 1:

Riešenia kvadratickej rovnice v tvare $ax^2 + bx + c = 0$ nájdeme nasledovne:

- 1) `>> syms x a b c;`
- 2) `>> f = 'a*x^2+b*x+c = 0',`
`f =`
`a*x^2+b*x+c = 0`
- 3) `>> [x]=solve(f,x)`
`x =`
`-1/2*(b-(b^2-4*a*c)^(1/2))/a`
`-1/2*(b+(b^2-4*a*c)^(1/2))/a`

Dostali sme dve riešenia. Ak chceme použiť iba prvé, potom ho vyberieme nasledovne:

`x1 = x(1)`

4) Ak nie je špecifikovaná pravá strana rovnice, implicitne sa predpokladá, že je rovná nule:

```
>> syms x a b c
>> f = a*x^2 + b*x + c;
>> [x]=solve(f,x)
```

Dostávame ten istý výsledok, ako v predchádzajúcom prípade.

Podobne vyriešime kvadratickú rovnicu s dvoma premennými vzhľadom na premenné x a y :

$$(x - a)^2 + (y - b)^2 = r^2$$

```
>> syms a b r x y
>> solve('(x-a)^2+(y-b)^2=r^2','x')

ans =
a+(2*y*b-b^2-y^2+r^2)^(1/2)
a-(2*y*b-b^2-y^2+r^2)^(1/2)
```

Príklad 2:

Riešenie rovnice $e^{2x} = 3y$ vzhľadom na x nájdeme nasledovne:

```
>> syms x y;
>> eq = 'exp(2*x) = 3*y',
>> [x] = solve(eq, x)
```

Riešenie sústavy rovníc nájdeme podobným spôsobom.

Príklad 3: Nájdite riešenie nasledovnej sústavy troch lineárnych rovníc o troch neznámych:

$$2x - 3y + 4z = 5$$

$$y + 4z + x = 10$$

$$-2z + 3x + 4y = 0$$

```
>> syms x y z;
>> eq1 = '2*x-3*y+4*z = 5'
>> eq2 = 'y+4*z+x = 10'
>> eq3 = '-2*z+3*x+4*y = 0'
>> [x,y,z] = solve(eq1,eq2,eq3,x,y,z)
```

Poznámka:

pri zadávaní premenných nie je potrebné ich zadávať v abecednom poradí. Na druhej strane, **premenné vo výsledku sa nachádzajú v abecednom poradí** bez ohľadu na to, v akom poradí boli deklarované, resp. zadávané do rovníc, takže je potrebné dávať pozor na poradie premenných v poslednej z vyššie uvedených inštrukcií. Napríklad, pri zadaní poradia **[z,x,y]** miesto **[x,y,z]** môže dôjsť ku zámene premenných. Výsledok dostávame v symbolickom tvare a pre získanie číselnej hodnoty je potrebné vykonať nasledovný výpočet:

```
>> x_d = double(x), y_d = double(y), z_d = double(z)
```

Príklad 4:

Je možné riešiť tiež sústavu dvoch nelineárnych algebraických rovníc, napr.

$$y = 2e^x \text{ a } y = 3 - x^2:$$

```
>> syms x y;
>> eq1='y=2*exp(x)', eq2='y=3-x^2';
>> [x,y]=solve(eq1,eq2,x,y)
```

Všimnime si, že dostávame iba jedno riešenie, hoci existujú dve, ako to uvidíme nižšie. Opäť platí, že pre prevod symbolických premenných x a y na numerické použijeme príkaz **double**.

Približné riešenie môžeme získať nakreslením grafov rovníc a zistiť ich križovanie. Najprv všetko presunieme na ľavú stranu rovníc, pretože **fplot** kreslí výrazy a nie rovnice.

```
>> exp1 = 'y - 2*exp(x)';
>> exp2 = 'y-3+x^2';
>> fplot(exp1), hold on; fplot(exp2); hold off
```

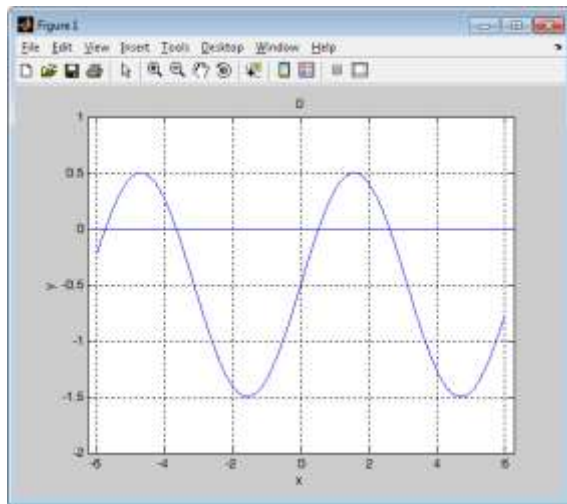
Orientačné hodnoty riešenia (priesečníky grafov) možno získať v okne obrázku kliknutím na **Nástroje/Zoom In**. Kliknutím na priesečník zväčšíme danú oblasť grafu. Po kliknutí na **Nástroje/Data Cursor**, a kliknutí na priesečníky grafov dostaneme približné hodnoty x a y . Porovnajme tieto výsledky s tými, ktoré boli vyriešené pomocou vyššie uvedeného príkazu **solve**.

Príklad 5:

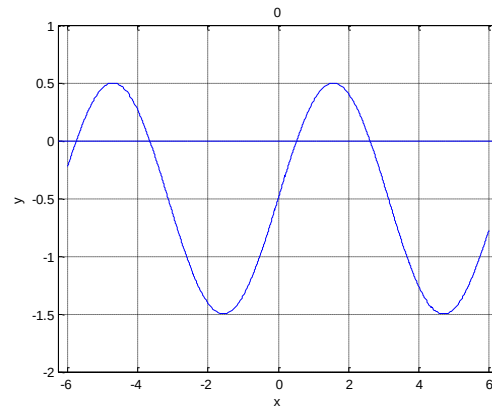
Existujú tiež rovnice s nekonečným počtom riešení. Príkladom je rovnica $\sin(x) = 1/2$. Preto je vhodné nakresliť si danú funkciu a skusmo pozrieť, pri akých hodnotách premennej x je jej hodnota nulová:

```
>> exp1='y - sin(x) + 1/2',
>> exp0='0'
>> fplot(exp1,[-6,6,-2,1]), hold on; fplot(exp0); hold off
```

Inštrukcia **hold on** umožní vykresliť oba grafy do jedného obrázku. Príkaz **fplot(exp0)** vynesie vodorovnú čiaru v grafe pre $y=0$. Priesečníky sínusoidy s touto líniou predstavujú riešenie prvej rovnice. Graf je zobrazený na obrázku:

a)

b)

Graf priebehu pre riešenie rovnice $\sin x = 1/2$:
a) celé okno grafu aj s menu, b) samotný graf

Symbolic Math toolbox pri zadaní solve nájde iba dve riešenia medzi 0 a π :

```
>> syms x;
>> eq='sin(x)-1/2=0';
>> [x]=solve(eq,x);
>> x_doub=double(x)
```

Ďalšie numerické metódy sú uvedené v materiáli:

[Tutorial on numerical solution of equations using MATLAB](#)

Kalkulátor symbolických funkcií

funtool je interaktívny grafický kalkulátor ktorý pracuje s funkciami jednoduchých premenných. Súčasne je možné zobraziť dve funkcie: $f(x)$ a $g(x)$. Výsledok väčšiny operácií nahrádza obsah funkcie $f(x)$.

Okná, označené ako '**f** =' a '**g** =' , sú editovateľné okná, ktoré možno meniť v ľubovoľnom okamihu zapísaním novej funkcie. V okne '**x** =' sa špecifikuje rozsah nezávisle premennej. V okne označenom ako '**a** =' sa zadáva číselná hodnota parametra.

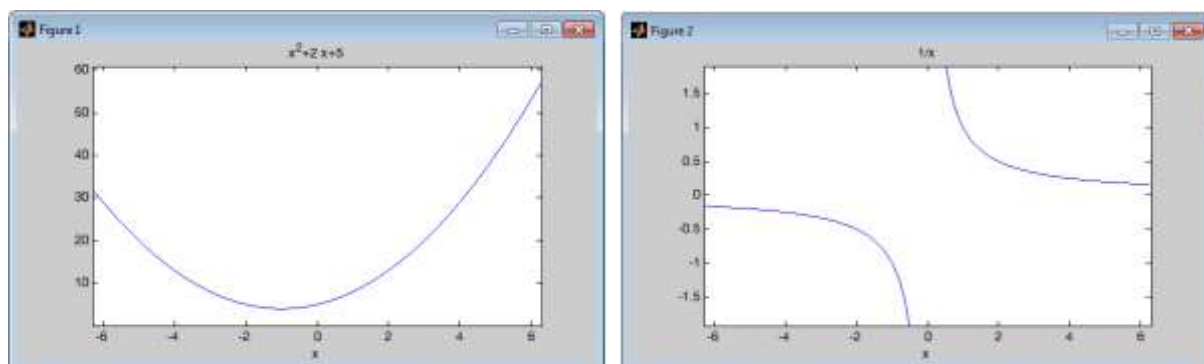
The interface shows the following inputs:

- f =** x^2+2x+5
- g =** $1/x$
- x =** $[-2\pi, 2\pi]$
- a =** $1/2$

The operation buttons are arranged in four rows:

- Row 1: **df/dx**, **int f**, **simple f**, **num f**, **den f**, **1/f**, **finv**
- Row 2: **f+a**, **f-a**, **f*a**, **f/a**, **f^a**, **f(x+a)**, **f(x^a)**
- Row 3: **f + g**, **f - g**, **f * g**, **f / g**, **f(g)**, **g = f**, **swap**
- Row 4: **Insert**, **Cycle**, **Delete**, **Reset**, **Help**, **Demo**, **Close**

Okná kalkulátora symbolických funkcií

V prvom riadku sa nachádzajú tlačidlá pre unárne operátory, ktoré obsahujú funkciu premennej x :

- **df/dx** - symbolická derivovanie **f(x)**
- **int f** - symbolické integrovanie **f(x)**
- **simple f** - zjednodušuje symbolický výraz (ak je to možné)
- **num f** - vyberá čitateľ racionálnej zlomkovej funkcie v symb. tvare
- **den f** - vyberá menovateľ racionálnej zlomkovej funkcie v symb. tvare

- **1/f** - nahradí **f(x)** prevrátenou hodnotou **1/f(x)**.
- **finv** - nahradí **f(x)** inverznou funkciou

Výpočet operátorov **int(f)** a **finv** môže zlyhať, ak neexistuje ich riešenie v uzavretej forme.

Druhý riadok tlačidiel parametrom 'a' mení mierku funkcie $f(x)$. Sú tu nasledovné operácie:

- **f + a** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) + a**
- **f - a** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) - a**
- **f * a** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) * a**
- **f / a** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) / a**
- **f ^ a** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) ^ a**
- **f(x+a)** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x + a)**
- **f(x*a)** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x * a)**

V treťom riadku sa nachádzajú operátory dvoch funkcií $f(x)$ a $g(x)$. Sú tu nasledovné operácie:

- **f + g** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) + g(x)**
- **f - g** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) - g(x)**
- **f * g** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) * g(x)**
- **f / g** - nahradí **f(x)** funkciou **f(x) / g(x)**
- **f(g)** - nahradí **f(x)** funkciou **f(g(x))**
- **g = f** - nahradí **g(x)** funkciou **f(x)**
- **swap** - zamení **f(x)** and **g(x)**

Prvé tri tlačidlá v štvrtom riadku riadia zoznam funkcií.

- Tlačidlo **Insert** umiestni danú funkciu do zoznamu.
- Tlačidlo **Cycle** rotuje zoznam funkcií.
- Tlačidlo **Delete** odstraňuje aktívny funkciu zo zoznamu. Zoznam funkcií sa nazýva **fxlist**. Defaultý zoznam **fxlist** obsahuje niekoľko bežných funkcií.
- Tlačidlo **Reset** nastavuje **f**, **g**, **x**, **a** a **fxlist** na ich počiatočné hodnoty.
- Tlačidlo **Help** tlačí text pomocníka.
- Tlačidlo **Demo**.
- Tlačidlo **Close** uzatvára všetky tri okná.